ÇINARALTI

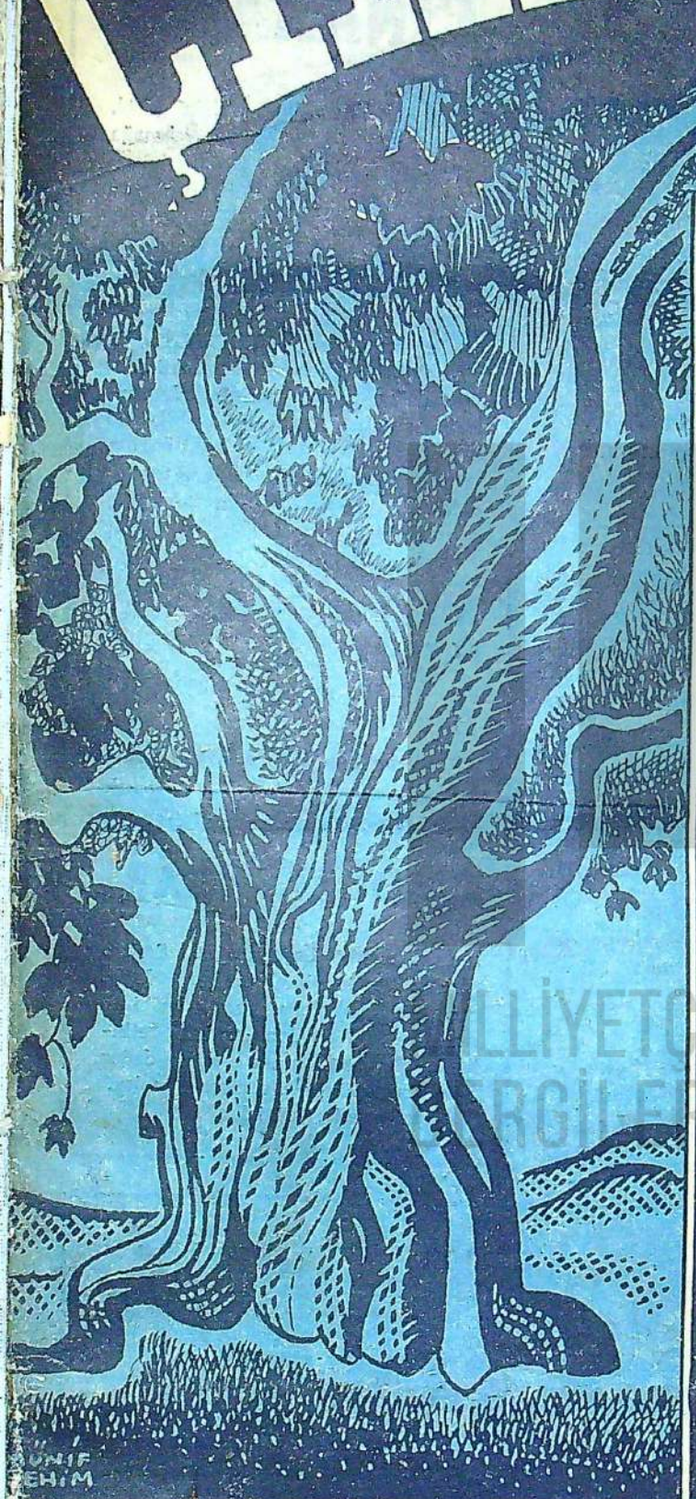

BU SAYIDA :

KASİDE-İ TAKDİS
Fazıl Ahmet Aykaç

BEN, ZANNEDİYORUM Kİ...
Orhan Seyfi Orhon

HİNT DÜŞÜNCESİ
Yazan :
Dr. M. Hakkı Akansel

HECE Mİ, ARUZ MU?
Filozof Rıza Tevfik

GÖKTÜRK PARALARI
Zeki Velidi Togan

BİR GÜN İŞİTİRSEN EĞER...
Nazif Ben

EVLİYA ÇELEBİ VİYANADA
Adnan Giz

DÜŞEŞ
(Hikâye)
Zafer Arıkbağ

AŞKA DOĞRU
Münir Kıvanç

Bolu dağlarına mısralar
Ahmet Öztürker

BEYAZ SELVİ (Tefrika) — KONUŞMALAR

HAFTALIK
FİKİR VE SANAT
MECMUASI

Sayı : 128
Kuruş : 15

YENİ ÇIKTI

Yeryüzünde Türkler

Hüseyin Namık ORKUN

Her Türk için kendi soyu hakkında bilmesi mutlaka lâzım olan bilgiler

FİATI 100 KURUŞ

İstanbulda, Ankara caddesinde «ÇINARALTI» İdarehanesinden ve bütün kitabcılardan isteyiniz.

Yaylâ Türküsü

Halide Nusret ZORLUTUNA

En ince, en san'atkâr kadın şairimiz Halide Nusret Zorlutuna'nın en seçme şiirlerini bir araya topladığı bu eşsiz şiir mecmuasını bütün edebiyat severlere tavsiye ederiz.

Fiatı 50 kuruş.

Satış yeri: İstanbul, ÇINARALTI İdarehanesi.

TARİHTEN Fıkralar

Toplayan: Salâhattin Güngör

Tarihteki bütün meşhur simaların bazı vakalar üzerine söylediği nükteler, fıkralar, şiirler...

Fiatı 50 kuruş

Umumî satış yeri:

İstanbul Çınaraltı idarehanesi

MİLLÎ PİYANGO

Talihim yok demeyin! Sizin gibi talihinden şikâyet eden bir çokları bir Millî Piyango bileti almak suretile 50 bin lira kazandı ve hiç ummadığı bir zamanda zengin oldu.

Unutmayınız ki bir Millî Piyango bileti almakla ayni zamanda memleketinize de hizmet etmiş olursunuz!

Sahibi: Orhan Seyfi ORHON

Basıldığı yer:

Cumhuriyet matbaası — İstanbul

HASTALIKLARLA SAVAŞTA »Bayer« MARKASI

İnsanlar kendilerini bilelidenberi, tarihlerinde hastalıklar kötü bir rol oynamıştır! Salgınlar, milletleri yok eder ve Sıtma v. s. sıcak memleket hastalıkları geniş bölgeleri yaşanılmaz bir hâle sokardı. Bütün dünyaca meşhur »Bayer« ilâçlarının meydana çıkmasile, Alman ilminin muvaffakiyetleri takdire değer bir nisbette yükseldi.

Bugün bulaşıcı hastalıkların salgın halinde yayılmaları önlenmiş, hattâ bazılarının büsbütün ortadan kaldırılmış olması, ölüm veya daimî malûliyete sebep olan bir çok başka hastalıkların emin bir surette şifalandırılmış bulunmasında »Bayer« markalı Alman ilâçlarının da büyük hissesi vardır.

Konuşmalar

Bay Şemsettin Kutlu:

— «Rüzgâr» isimli hikâyeniz, gerek mevzu, gerek anlatış ve gerekse psikolojik tahlil bakımından, öbür hikâyelerinizle kıyas kabul etmiyecek kadar kötü.. O kadar kötü ki, sizin olduğuna ihtimal veremiyorum. Tereddüdümüzü, izale için lûtfen, ya idarehanemize uğrayın, ya bir mektup yazın.. Selâmlar..

●

Bay Tahir Kemal Özcan:

— Şiirinizi aşağıya yazıyorum:

Geçilmiyor ki..

Yanıktır dostlarım! bu bağrım yanık,
Söndüren sular var içilmiyor ki..
Gözlerim uyuyor gönlüm uyanık,
Uykuda hayaller seçilmiyor ki..

★

Gözümde toplanan yaşı silmeden,
Söyliyemem dostlar, dile gelmeden,
Gönlünden geçen ne? Katî bilmeden,
Vakfettim ömrümü, geçilmiyor ki..

★

Yıprandı hayatım, mecal kalmadı,
Selâmlar yolladım, cevap salmadı,
Tanrıdan diledim, canım almadı,
Ekinler ermeden, biçilmiyor ki...

Tahir Kemal Özcan

«Katî» gibi şiir dilinde kullanılmıyan, «vakfettim», «mecal» gibi eski, kelimeleri, ve «kalmadı», «salmadı», «almadı» gibi çok kullanılmış kafiyeleri içinde, bulundurmasına rağmen şiiriniz güzel.. Tebrik eder ve daha güzel yazılarınızı bekleriz..

●

Bay Ahmet Hilmi Cansever:

— «Uçun kuşlar» isimli şiirinizin bütün uğraşmalarıma rağmen, bazı yerlerini okuyamadım... Bu sebeple tenkidedemiyorum. Yalnız, «figan» ve «seyran» gibi artık eskimiş kelimeler gözüme çarptı ki, böylelerini kullanmamanızı tavsiye ederim. Yazılarınızı lûtfen daktiloyla yazın..

Hikâye tekniği hakkında sorduğunuz eserlere gelince.. Böyle bir eser maalesef yoktur.. Fakat, hikâye kitaplarını bol, bol ve dikkatle okumak şartile bu tekniği öğrenebilirsiniz.. Selâmlar...

Bay Sabit Gülener:

— Edebiyata karşı duymuş olduğunuz alâka için sizi tebrik ederim. Yalnız, rica ediyorum, eğer edebiyatı cidden seviyorsanız, vezin ve kafiye bilginizi tamamlamadan, kültürünüzü arttırmadan şiir yazmıya kalkışmayın.. Olmaz mı?..

●

Bay Burhan Tultak:

— Mektubunuza geç cevap verdiğim için af dilerim. Yalnız bu hususta bizi mazur göreceğinizi ümit ediyorum..

«Vezin ve kafiye» hakkında yazılmış kitaplar olup olmadığını sormanızdan öyle anlıyorum ki, bunları bilmediğinizi siz de biliyorsunuz.. Evet.. Vezin ve kafiye hakkında bilginiz çok zayıf.. Bu hususta tarihi çok eski, lisanı ağdalı ve eski Türkçe kitaplar vardır.. Eğer okuyabilirseniz, bize yazın, size isimlerini ve nerede bulabileceğinizi bildirelim.

Fakat pek yakında, «Çınaraltı» neşriyatı arasında, Orhan Seyfi Orhon'un «Şiir yazmak sanatı» isimli bir kitabı çıkacaktır.. İstediğiniz malûmatı, hem de bol, bol o eserde bulabileceğinizi zannediyorum...

Şiir zevki meselesine gelince... Bunun için kültürünüzü arttırmalı ve iyi şiir kitapları okumalısınız..

Z. A.

Okurlarımıza:

ÇINARALTI

5 inci cildinden itibaren daha güzel, daha zengin, daha büyük çıkmağa hazırlanıyor. Mecmuamızı daha iyi ve pahalı kâğıda basacağız. Buna mukabil fiatımızı

20 Kuruş

yapacağız. Zaten «ÇINARALTI» nı bugünkü şartlar içinde, bugünkü şekilile bile bu fiata çıkarmak imkânsızlaştı. Günlük gazetelerin bile 10 kuruşa çıktığı bir zamanda 15 kuruşa satılan fikir ve san'at mecmuası kalmadı. «ÇINARALTI» nı 20 kuruş yapmamıza karşı bir takım yenilikler vâdediyoruz:

- Güzel kâğıda basacağız.
- Büyük hacım.
- Zengin, mütenevvi münderecat.
- Resimli röportajlar.

Yeni sayımız için, kıymetli arkadaşımız Adnan Giz'in büyük emek ve itina sarfederek hazırladığı

SADRAZAMLAR

serisini neşre başlıyacağız. Sadrazamlar bir tercümeihal serisi değildir. Her makale Osmanlı tarihinin muhtelif cephelerden yapılmış tetkikidir. Hayatımızın bu dikkate değer safhalarını büyük bir merak ve lezzetle takip edeceksiniz!

«ÇINARALTI» Yayını:

TÜRK TARİHİ

Hüseyin Namık ORKUN

En yeni tetkiklere, en son vesikalara dayanan bu çok kıymetli eser, herkes tarafından zevkle okunacak bir sadeliktedir.

Yakında Çıkıyor !

586

ÇINARALTI

Dilde, fikirde, işde birlik

Sayı: 128 — 4 Mart 1944 Cumartesi

İdare Evi : İstanbul, Ankara caddesi, Çınaraltı Yayınevi. No. 47

TÜRKÇÜ FİKİR ve SANAT MECMUASI

Telefon : 22129 — Fiatı: 15 Krş. — Cilt : 5

Ben, zannediyorum ki...

Yazan : Orhan Seyfi ORHON

Ben, zannediyorum ki, bizde eksik olan şey ne dirayetimiz, ne gayretimiz, ne de iyi niyetimizdir. Bütün samimiyetimle söylüyorum: Türkiye, uzun asırlardanberi bugünkü kadar ideal bir hükûmete kavuşamadı. Kaç bahtiyar millet, devlet reisine karşı tehditsiz, riyasız bizim duyduğumuz sevgiyi ve bağlılığı duyar. Millî mücadelede bir cephe kumandanı olarak doğüşen, yeni kurulan hükûmetin bütün işlerini ellerine alan, beynelmilel sahada büyük bir muvaffakiyetle adını şereflendiren ve bihakkın Millî kahraman ünvanını kazanan bir devlet recülüne sahip olmak her millet için bir şanstır. Başvekilimize karşı duyduğumuz derin sempati âdeta kendimizi sevmemizden geliyor. O derece Türktür, Türk karakterindedir. Ondan bahsederken Türk milletini anlatıyormuşuz gibi yiğit ve mert demekten kendimizi alamıyoruz. Hariciye Vekilimiz, hiç şüphesiz, zekâ, kabiliyet ve kültürce bu mevkie en lâyık olanımızdır. Diğer hükûmet adamlarımız da yine böyle en seçkinlerimizden.. Şu halde... Evet şu halde, niçin gayemize varamadık? Istırabımızın sebebi nedir? Türkiyenin dertlerini, yoksuzluklarını birbirimize anlata anlata bitiremiyoruz: Yollarımız yapılmamış, köylerimiz birer taş yığını, istihsalimiz ihtiyacımıza yetmiyor, sanayiimiz geri... İlâh, ilâh... Bu ne bitmez tükenmez şeydir! Ne zaman tamamlanacak? Ve nasıl tamamlanacak?.. Nerdeyse meyus olacağız!

Ben, zannediyorum ki bunun sebebini büsbütün başka taraflarda aramalı. Baştan başa yeniden kurulacak bir yurt karşısındayız. Bunu, millî sermayeden, şahsî teşebbüslerden ve devlet bütçesinden bekliyoruz. Çok geri kaldığımızı unutmuş, en ileri memleketlerin çalışma sistemini ve teşkilâtını almışız. O memleketlerde ki millî sanayi hudutlarını aşmada, kendine serbest pazarlar aramaktadır. O memleketlerde ki sermaye, iş peşinde kıtaları dolaşmaktadır. Şahsî teşebbüs, sınır dışı yerlere koşmadadır. O memleketlerde, devletten bunlara müzaheret etmeden fazlası pek beklenilmez. O memleketlerde ki halkın kazancı ve seviyesi bizimkiyle kıyas kabul etmiyecek derecededir.

Şu halde, aynı tarzda çalışmakla, aynı teşkilâtla bu neticeden ileriye gidemezdik. Bu kadarı bile insan kudretinin varabileceği en yüksek bir gayretin mahsulüdür. Ben, zannediyorum ki, biz kendi ihtiyaçlarımıza göre bir çalışma sistemi bulmalıyız. Bunu nizamlandırmalı, paylaşmalı ve mecburî kılmalıyız. Milliyet aşkından hız alan bir kuvvetle topyekûn ve mecburî bir çalışma. O zaman dağları devirebiliriz. O zaman, bizim için mümkün olmıyan hiç bir şey yoktur.

Eğer bunu, bu milletin mazhar olduğu bu müstesna talih devrinde de yapamazsak, korkarım ki, hiç bir zaman yapamıyacağız!

ABONE ŞARTLARI
Yıllığı 760, altı aylığı 380, üç aylığı 200 kuruş.
Ecnebi memleketler için:
Yıllığı 1000, altı aylığı 500 kuruş

Sahip ve Neşriyat Müdürü
Orhan Seyfi ORHON

İHTAR :
İdarehanemize gönderilen eserler neşredilsin edilmesin sahiplerine iade edilmez. Bize neşredilmek üzere gönderilen eserlerden bir telif hakkı istenemez.

Yazan: Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Hint Düşüncesi

«Hint tefekkürü insanlığın şimdiye kadar edindiği en yüksek hikmettir»

• • •

Hindistana giden bazı yazarlarımız bize Hindistan hakkında eserler verdiler. Bu yazımda, ben de, size, Hindistandan, ve fakat onun en asîl en yüksek verimi olan Hint felsefesinden bahsedeceğim.

Yakın senelere kadar, ben, Garbî Avrupayı ve onun bir kolundan başka bir şey olmıyan Şimalî Amerikayı, insanlığın en ileri, en yüksek örnekleri sanırdım. Fakat, sonradan müspet bilgilerin, tekniğin herşey demek olmadığını anladım. Fikrim yanlış yola çekilmesin: teknik, milletler arası boğuşmalarda elzemdir, ölüm kalım işidir.

Geçen sene yayınladığım (Japon mucizesi) isimli kitabımda: (Dördüncü unsur) bahsi buna şahittir. Yirmi senedenberi, bu hususta daha başka yazılar da yazdım. Fakat, bu meseleyi bir yana bırakınca, insanlığın en asîl, en yüksek çalışması olan düşünce, tefekkür alanını, bu ezelî ve ebedî kıymetler âlemini gözönüne getirirsek, iş değişir. Bir misal: bundan 2500 sene evvel, (Eflâtun) adında bir çok büyük zekâ çıkmış, bir şeyler yapıp bırakmış. O zamandanberi, Roma, Cenevz, Osmanlı imparatorlukları gibi kudretli ve heybetli devletler dünyaya hâkim olmuşlar, ve, en sonra, tarihe karışmışlar. Halbuki, öte yandan, Eflâtunun eseri hiç kıymetini kaybetmedi, hâlâ, bütün dünya diline yeni yeni tercümesi yapılıyor, yeni nefis şekilde basılıyor, ve Eflâtun hakkında yazılan kitaplar büyük bir kitabevini dolduracak kadar çoktur. İşte asıl kıymet!

İşte, bu ezelî, ebedî, devletlerin yükselmesi ve batmasile ilgili olmıyan, hiç değişmez asıl kıymet bakımından, Hint düşüncesi, şimdiye kadar insanların edinebildikleri en yüksek hikmet imiş.

***

Ben, bunu, Hermann fon Keyserling'in: (Bir filozofun günlük seyahat notları) isimli eserinden öğrendim. Keyserling, kendi anlatışına göre, Estonyada büyük bir malikâne sahibi olan bir Almanın oğludur. Yedi batın ceddi fikir işlerine çok meraklı imiş. Yani, dimağı irsiyeti müsait. Sonra, doğum piyangosunda birinci ikramiyeyi kazanmış: fevkalâde keskin, oyucu, nâfiz bir zekâsı var. Sonra, müthiş okumuş; en sonra da, 1911-1912 de bütün dünyayı dolaşmış. Geldikten sonra, 1918 senesine kadar yalnız bu eseri yazmakla meşgul olmuş. Yani, tam altı sene, şatosunda, bu eserle meşgul olmuş. Demek istiyorum ki, öyle acele ile, uzun uzun olgunlaştırılmadan yazılmış bir eser değildir. İki cilt halinde ve hepsi 900 büyük sayfadır. 1918 de Almanca yayınlanmış ve bütün dünyanın büyük dillerine tercüme olunmuştur, ve müellifine dünya ölçüsünde bir nam temin etmiştir. Fakat, Keyserling'in kendisi, sonradan, 1931 de yazdığı (Cenubî Amerika tefekkürleri) isimli eserinin, kendisinin en mühim kitabı olduğunu söyler.

Ben, Keyserling ile Montaigne (Monteny) arasında büyük bir benzerlik buldum: Bu zat, (1520-1590), Fransada Bordo şehrinde yaşamıştır. O da, fikir işlerine meraklı bir ailenin çocuğudur. O da çok zengin idi, onun da şatosu vardı. O da, eski Yunan ve Roma tefekkürünü yalayıp yutmuştu. Onun bir tek eseri vardır: (Essais = denemeler). Bu kitap dahi, dünyanın sayılı şaheserlerinden biridir.

Keyserling'in seyahat kitabının bendeki nüshası, Fransızcaya Alzir Hella ve Olivier Bournac taraflarından tercümesidir. 5 inci bası. Onların da isimlerini saygı ile anarım.

***

Keyserling'in seyahat kitabından, Hint tefekkürüne ait parçaları aşağıya aldım:

(Hint rahipleri, bütün itikatları doğru sayarlar, hepsinin vedalara ve upanişatlara uygun olduğunu söylerler) (1-112), yani, birinci cilt 112 nci sayfa).

(Hint rahipleri, meçhul bir kabîlenin mahallî Tanrısının, Vişnunun hakikî bir avatar'ı (timsali) olduğunu ve, bu sebeple, biricik Brahma'nın bir görüşünü olduğunu öğrettikleri vakit, bir metafizik hakikatı, mistik olarak renkli bir şekilde ifade etmişlerdir. Çünkü, ilâhî, her içgüdü yoluyla yaratır). (1-113).

(Hiç bir Hint hakîmi, Budda bile, eski Tanrılarla mücadele etmedi. Hattâ, esas vahdeti kurmuş olan Şankra bile bu yolda gittiler. Bir taraftan ilâhîyi haddi zatında ifade etmenin imkânsızlığı, diğer taraftan, Tanrının, hudutsuz şekillere bürünerek kendini göstereceğine imanları olduğundan, çeşitli ifadeyi, biricik ifadeye tercih ettiler. Meselâ, Mahadevi'ye meşhur münacatta, (Çandi'nin beşinci Mahayanasında), Tanrıya, İşvara şeklinde, yani en yüksek varlık şeklinde tapınılıyor. Fakat, aynı zamanda, kâh Ganga, kâh Sarasvati, kâh da, Lakşima şeklinde de tapınılıyor. İşvaranın, bütün kâinatın mahlûklarını, (sulh), (kuvvet), (akıl ve mantık), (meslekî meharet), (uyku), (iman), (güzellik), (vicdan), şeklinde canlandırdığı söylenildikten sonra, o-

588

nun, aynı zamanda, bütün yaratıklarda **(hata-yanılma)** suretinde dahi bulunduğu söyleniyor) (I-113).

İlâvem: Bu düşüncenin ne kadar yüksek olduğunu kavradınız mı? Eğer, bu fikri, şimdiye kadar, bütün insanlar kabul etmiş olsalardı, yer yüzünde, din namına yapılmış olan cinayetler, katliâmlar olmazdı. Eski Roma filozof şairi, ve H. G. Welles'e göre, dünyanın en harikalı eseri olan (De Rerum Natura = Tabiat) isimli kitabın müellifi Lükres: (Ey din, senin namına ne kadar cinayetler irtikâp ediliyor!) diye haykırmıştı. Deminden ismi geçen Montaigne de, o eserinde şöyle yazmış: (Din, insanları daha yüksek ahlâka, birbirlerini sevmiye, kıtallere engel olmıya yarıyacak sanılırdı. Fakat, aksine, cinayetlerin artmasına sebep oldu. Çünkü, insanlar, bayağı yaratıklardır). İnsanların hakikî mahiyetlerini olanca fecaat ve dehşetile anlamak isterseniz, Keyserling'in (Cenubî Amerika tefekkürleri) ni okuyun.

***

(Sanskirit dilinde, dinî ve felsefî fikirleri ifade için, ihtimal, Yunan, Lâtin ve Alman dillerinin yekûnundan fazla kelime vardır) (I-114).

(Hintlilerde bir Parmenid, bir Hegel yoktur (yani mantıkçı dâhi yoktur). Çünkü, onlar, çok derin metafizikçi idiler: herşeyin (raison logique=mantıkçı muhakeme) ile hallolunabileceğine inanmadılar. Hint tefekkürünün, yüksek bir zekânın mutlaka (rasyonalizm = mantıkçı akla) götürmesi icabettiğini, ve büyük bir mantıkî anlayışın (sâfiyeti = naiveté) yi ilga etmediğini dünyaya ilân etmiş olması, bu felsefenin cihana takdim ettiği en büyük örneklerden biridir (I-116). İlâvem : Demek ki Hint tefekkürü, Kant'tan Bergson'dan çok evvel, mantıkçı aklın hudutlarını görmüştür.

Hint tefekkürünün emsalsiz derinliği hakkında başka bir tetkik vaha var: Şubat 1942 de neşredilen, ve Bergson'un hâtırasına hediye edilen, sekiz filozofun yazdığı: (études Bergsoniennes = Bergson hakkında tetkikler) isimli eserde, Paul Masson - Oursel, (sayfa 55-61), Avrupada yeni bulunan (Psikanaliz) in, Hintlilerin (Samskâra) sından başka bir şey olmadığını yazdıktan sonra, Bergson'un Hintlilerin (Samsara) sını lâyıkile tetkik etmemiş olmasına esef ediyor (sa. 57).

***

Meşhur İngiliz mütefekkiri Spencer de, Hint felsefesinin: (yüksek bir zekânın) mutlaka (rasyonalizm = mantıkçı akıl) a müncer olması lâzımgeldiği) fikrini kabul etmiştir: Lecamte du Noüy'ün (L' avenir de l'esprit = Zekânın istikbali) nam eserinde (8 inci bası, 1941, sa. 284) şu satırlar okunuyor : (Fakat, Spencerin yüksek zekâsı, mantıkçı aklın (la raison) rolü hakkında yanılmamıştı. O, şöyle yazmıştır: (Akıl ve mantık, bir kudret değil, bir âlettir. O, hareket ettiren bir kudret değil, belki, arkasında bulunan kuvvetler tarafından hareket ettirilen, oynatılan (worked) bir şeydir. İnsanın mantıkçı akıl ile idare olunduğunu iddia etmek, insanın gözlerile idare olunduğunu iddia etmek kadar manasızdır).

Biz, yine Keyserling'e dönelim : (Hindistanda Vedanta-Sutraların üç muhtelif tefsiri vardır, üçü de doğru addolunur. Ve, bundan başka, yüzlerce mezhebin hepsi de doğru addolunur: çünkü, Hintliler, akıl ve mantık mahsullerinin katî olmadığını bilirler. Hepsinin de (takribî) olduğuna inanırlar. Avrupalılar ise, böyle bir şey karşısında, derhal akıl ve mantıka (raison) harb ilân ederler. Halbuki, Hintliler, akıl ve mantıka daha fazla hürriyet verirler. Onlarca, hiç bir şekil metafizik itibarile, ciddî değildir. Buna mukabil, ampirik alanda (hayat alanında) hepsinin de hayat hakkı vardır. Bir taraftan, muhayyile Tanrılar icadeder, bir taraftan da akıl ve mntık hükmünü icra eder.) (I-116-117).

(Hint felsefesinin anahtarı : Hintlilerce, ruhî olay (psişik olay), fizik (maddî) olaydan daha gerçektir. Avrupalı ise, yalnız fizik olaya kıymet verir. İkisi de yanlıştır. Nasıl ki, Avrupalı, fizike kıymet verdiği için, ona derin surette nüfuz ettiyse, aynile Hintli de, ruha kıymet verdiği için, ruh bahsinde, her hangi başka bir insandan daha ileri gitmiş olabilir) (I-100).

Keyserling, (Cenubî Amerika tefekkürleri) nde, Hintlilerin bu görüşünü kabul ediyor: (İnsanlık bakımından, bütün kâinatın mânası (ruhanileşmededir = spiritualisation) diyor. (8 inci bası, Fransızca tercümesi, sa: 340).

(Bir asırlık mantıklaşma (rasyonalizasyon), tekniğin kazandığı alan ve kurumlar, şu biricik gerçeğin ispatlarıdır: İnsanın (iç hayatı) nazarı dikkate alınmadan, dünyayı dışardan ıslah etmek imkânsızdır) (keza, sa : 342).

(Doğrusu, dışarda olan (yani iç hayatının dışında olan) hiç bir şey insanı ilgilendirmez). (keza, sa: 347).

(Ruhaniyet (spiritualité) bakımından, Hint hikmeti, bu dünyadaki tefekkürün azamîsidir (en büyüğüdür), ve, öylece kalıyor. Bunun, en mükemmel ifadesini, Çin-Japon sanat duygusu vermiştir). (K. Seyahat kitabı, cilt 2, sa: 206).

Hülâsa :

Hin tefekkürü din namına, milliyet namına, felsefi kanaatler, doğmalar, doktrinler, umdeler namına yapılan cinayetleri, boğuşmaları reddeder, hepsine hayat hakkı verir. Bu itibarla, şimdiye kadar insanların edinebildikleri en asil, en yüksek düşünüş şeklidir. Onun için, Keyserling: (Eski Yunan idealleri (mefkûreleri-ülküleri), aramızda, hâlâ, eski çağda olduğundan daha hakikî, daha gerçek kudretler halinde yaşamaktadırlar. Bir gün gelecek, aynile, Hint ülkeleri de, böyle yaşıyacaklardır) (Seyahat, cilt 2, sa: 400) demiştir.

Dr. Mustafa Hakkı AKANSEL

Bir gün işitirsen eğer

«Bir garip öldü diyeler...»
Y. E.

Bir gün işitirsen eğer
Ne (Ben) var, ne (Ben) den eser;
Yolunda gezdiğim yerler
Gezilmesin, gezilmesin...

Gelsin de bir kalb sektesi
(Ses) olmasın artık sesi.
Kimin nesi, neyin nesi
Sezilmesin, sezilmesin...

Neydi ki, nolsun nasibi:
Ya bir çukur, ya sur dibi..
Mezarı da gönlü gibi
Ezilmesin, ezilmesin...

Ne yalandan gam, yüzlere
Ne dedikodu, sözlere.
Ne göz yaşları gözlere
Dizilmesin, dizilmesin...

Nazif BEN

Yazan: Zeki Velidi TOGAN

Göktürk Paraları

6-8 inci asırlarda Orta Asyada cihanşümul bir Türk devleti kurmuş ve yaşatmış olan Göktürkleri sadece bir göçebe millet telâkki etmek yanlıştır. Bunların Isık Göl mıntakasını, Çu ve İle nehri havzalarını merkez edinerek Ortatiyanşanın her iki tarafında, Batı ve Doğu Türkistanda, hükümranlık eden orta kısmı bu devletin üç büyük parçasının esas zümresini teşkil etmiştir. Gerek bu orta Göktürkler, gerek memleketin daha Garbi kısımlarını idare eden Hazar Göktürkleri çadırlarda olduğu gibi şehirlerde de yaşamıştır.

Önce ancak siyasi hayatları hakkında az çok malûmata malik olduğumuz Göktürklerin medeni hayatı ancak şimdi aydınlatılmıya başlamıştır. Doğu Türkistanda yapılan hafriyat esnasında orta Göktürklerin dilinde Göktürk (Orhun) harflerinin kâğıt üzerine yazmak için kullanılan şekli ile yazılmış bazı eserler bulunduğu gibi maddî medeniyetlerine ait eserler de yavaş yavaş bulunmaktadır. O cümleden bunların kullandıkları sikkelerin nüshaları bulunmuştur. Bu sikkelerin Çince işaretleri de havi olan nüshaları önce de malûm

olduğu halde mahiyetleri ve kime ait olduğu malûm olmadığından sadece «Türk-Çin sikkeleri» diye tesmiye edilmiştir (1). Yalnız Mösyö Le Coq tarafından Turfanda ve Ruslar tarafından Batı Türkistanda bulunan nüshalar bu paraların kime ait olduğunu tâyin eylemek imkânını vermiştir.

Le Coq'un bulduğu sikke F. W. K. Müller tarafından neşredilmiştir, üzerinde Uygur harfleriyle «Türgiş qagan Bay Baga» yazılmıştır. Yani bu para Türgiş Hâkanlarından Bay Baga tarafından zarbedilmiş imiş.1936 da Kazakistanın Evliya Ata şehri yanındaki Talas, eski Taraz şehri harabelerinde, 1938 de yine Kazakistanda ve Kırgızistanda yapılan hafriyat esnasında bu Göktürk sikkelerinden bir çok nüshalar bulunmuştur. Milâdî sekizinci asırda, 704-766 seneleri

arasında zarbolunan bu paraların daha 12 nci asırda bile kıymeti haiz oldukları, yani kullanıldıkları anlaşılmaktadır. Zaten Türkistanda tasnif olunan İslâm fıkıh kitaplarında Hâkan yahut Yabgu dirhemleri tesmiye olunan bu nevi paraların zekâtı meselesi bahis mevzuu olmaktadır. Bu paraların bugün ele geçen nüshaları altı neve ayrılmaktadır. Bunlar Çin usulünde ortasında murabba delikli olarak zarbedilmişlerdir. Şimdiye kadar bulunanları hep bakırdır. Bir kısmının kutru 28 mm. olup, 10,77 gram ağırlığında, diğerinin kutru 2,4 mm. olup, 5,10, yahut 5,5 gram ağırlığında, daha diğer bir kısmı 20 mm. kutrunda, 1,66 yahut 2,55 gram ağırlığında, daha bir nevi 18 mm. kutrunda ve 1,6 gram ağırlığındadır. Bu sikkelerin Maveraünnehir şehirlerinde basılanlarında Sogd dilinde yazılar bulunur. Kazakistanda bulunanları Uygur yazısı ile Türkçedir, arada Göktürkçe harf te bulunur. 1936 da Talas'ta bulunan sikke üzerinde Göktürk (Orhun) yazısile

«R» harfi, yani «Er» kelimesi, onun yanında da Uygur harflerile «kök» yahut «kür» sözü bulunmaktadır, ki her ikisi beraber «Erkök», yahut «Erkür» okunmaktadır. Bu sikkenin arka tarafında bir de «Kuz boş ordun» sözü bulunmaktadır (2), «Kuz ordu»

Çu nehrindeki Balasagun şehrinin diğer bir ismidir. Demek sikke burada zarbedilmiştir.

Zeki Velidi TOGAN

(1) E. Droin, Les monnales Turco-Chinoise, Revue Numismatique, 1896.

(2) Bu kıraetler bu sikkelerin tetkiki ile meşgul olan A. Bernstama aittir, bk. Musée de l'Ermitage, Travaux de Département Criental, 1940, s. 105-111.

590

Hece mi, Aruz mu?

Üstat Filozof Rıza Tevfik diyor ki...

Bu fiil mastarından müştak olarak bir çok mânasız kelimeler icat etmişler ki her biri bir (Bahr) ın yani — bundan evvelki makalenin nihayetinde tarif ettiğim veçhile — bir nevi veznin, unsuru ve (klişe) sidir. Meselâ (feûlün) (mefâîlün), (fâilâtün), (müstefilün) ve daha bir çok emsali gibi.

Arap veznini diğer vezin sistemlerinden farkettiren mümtaz sıfat, ve bu usulde asıl hüner, evvelce tarif etmiş olduğum vezin sistemindeki gibi — manzum olarak tertip edilecek sözü, samiamıza hususî ve hoş bir âhenk ihsas edebilecek bir veçhile istif edebilmektir. Yalnız Arap vezninde nazım tartibinde esas, klimelerin kuvvet vurgusunu yani en ağır hecesini, aynı miktarda hafif, yani vurgusuz hecelerle ayırmak değildir. Uzun ve kısa heceleri, böyle muayyen ve mütesavi fasılalarla tanzim etmektir. O halde bir mısrada bulunan uzun ve kısa hecelerin birbirlerine nispeten vaziyeti Arap vezninde en mühim bir keyfiyet olarak veznin nev'ini tâyin eden esas şart olmuş oluyor. Unutmamalıdır ki bu uzun kısa hecelerin bir muayyen tertibe göre tanzim edilmiş olması şartı yalnız klişeye aittir: bu klişeler bir manzumenin her mısramda birden ziyade bulunacağı ve hepsi de hece tertibi itibarile birbirinin aynı olacağı için bu kaide hepsine şamildir. Meselâ (mefaîlün) tek başına (Bahr-i Hezec) denilen bir nevi veznin esas unsurudur; aynı zamanda da bir klişedir, çünkü mevzun söz tamamen bu kalıba sokulacaktır. Faraza, eski şairlerimizden Nedimin meşhur bir kasidesi bu vezne uydurularak yazılmıştır

[ge ley fas li/ba ha ran mâ/ye i ârâ
mü hâ bım sın.]

İşte bu ilk mısra ve tâ nihayetine kadar bu kasidenin her mısraı bu tertip üzere tanzim edilmiş olmak gerektir.

Bazı vezinler birbirine pek benzemez unsurlardan yani klişelerden mürekkep olabilir; meselâ (bahr-i muzâri') denilen vezin öyledir:

[mef û lü / fâ i lâ tü / me fâ î lü /
fâ i lün.]

şeklindedir. Bunun her unsuru bir başka klişe arzeder, ve buna uydurulacak söz, sırasile bu muhtelif klişelerin kadrosuna girecek surette tanzim edilmiş olmalıdır. Bu kaide Arap vezinlerinin hepsine hâkimdir.

Küçük Mehmede şiirler: 6

Murada ninni

Murat bahar yüzlü güzel çocuğum
Uyu kirpiğine rüyalar insin.
Uyu köpük kadar şen yavrucuğum,
Yaşamak sevinci içine sinsin.

Uyu altın kalbli Muradım ninni,
Deli deli akan Fıradım ninni.

Murat senin için bu oyuncaklar,
Rüyada gördüğün bu taştan bebek,
Açık sana bütün bütün kucaklar,
Boynunun tek borcu hayatı sevmek.

Uyu altın kalbli Muradım ninni,
Deli deli akan Fıradım ninni.

Bu renkli bahçeler bu güzel bayrak,
Hür gökler, denizler bu vatan senin
«Dedenin kanıyla sulanmış toprak»
Senden başka değil Murat kimsenin.

Uyu altın kalbli Muradım ninni,
Deli deli akan Fıradım ninni.

Hafim Yağcıoğlu

Arap aruzu uzun kısa hecelerin muhtelif fakat tertipleri esas üzerine müstenit olduğu için heceleri kısaca tasnif edelim. Asıl hece iki türlü olabilir, ya uzun ya kısadır. Bir (samit harf = consonne) bir de hafif yani kısa (sait harf = voyelle) bir kısa hece olur. (Mefâîlün) unsurunun iptidasındaki (me) gibi. Bir samit ile bir uzun voyelle, bir uzun hece husule getirir. (Fâ), (î) gibi. Bazan da iki (consonnes) bir hafif hareke ile mezum yani birbirine bağlı bulunur (lün) gibi. Bu hece uzun heceye, kıymetçe, muadildir; çünkü vezinde tamamile bir uzun hecenin yerini doldurur. Bazan da iki consonnes bir uzun hareke ile birbirine bağlı bulunur ve onu uzun okuruz. Bu da fazla uzundur ve manzum söz söylemek istiyenlere biraz sıkıntı verir.

Şimdi kolaylık olsun diye bu hecelerin kısalarını böyle (.) bir nokta ile, uzunlarını da şöyle bir çızgi ile işaret edelim:

me = .
fâ = —
lün = —

hâl, şân = Λ olsun pek uzun olduğu için.

Artık şimdi Arap veznile yazılmış ne kadar manzume varsa onların hepsini de bu dört basit işaretle hiç hata etmiyerek tahlil ederek, hangi bahre ve hangi vezne mensup olduğunu gösterebiliriz. Bu tahlile, aruz ıstılahında (takti) yani, manzum sözü kesip parçalamak demektir. Vezin ihtilâflarına başlıca sebep te — takti ile anlaşılacağı veçhile — bir unsurda (veya klişede! Çünkü her ikisi de birdir!) kısa hecenin veyahut hecelerin yer değiştirmesidir. Bakınız en basit misaline!..

(Mefâîlün), (Bahr-i Hezec) in unsurudur. Tertibi şudur: (.— — —) tam hezeçte manzumenin her mısraı böyle dört kere mefâîlün süsilesi olmalıdır; yani şöyle: (. — — —/. — — — / . — — — / . — — —).

Bu basit suretinde görülüyor ki, (Bahr-i Hezec) de unsur dört hecelidir ve kısa hece daima baştadır. Sonra pek basit fakat çok mühim bir şey daha görüyoruz: Bu tertibe göre, hiç bir veçhile iki kısa hece yanyana getirilemiyecek!.. (gibi, seni, beni, bana) gibi her gün kullanmıya mecbur olduğu-

(Sonu 12 nci sahifede)

NEDİM gibi

Kasıde-i Takdis

— İki sevgili dost'a —

Çok ince sanatkâr üstat Fazıl Ahmet Aykaç'ın bu yeni şiiri, Nedim'in şuhluğunu ve âşıkane şetaretini taşımaktadır. Klâsik şiirimizin en güzel örneklerinden biri sayılabileceği için neşrediyoruz:

Sahâlar naklederken sine-i eb'ada reyhanlar,
Bütün peymane olsun sohbet-i vaslımda peymanlar.

Muhabbetlerle, sertâpa eğilsinler gelirken sen,
Hıyabân-ı nefaset'ten geçen gül yüzlü sultanlar.

Birer fevvare-i raksana dönsünler huzurunda,
Hayalimde şu dem uryan olan serv-i hıramanlar.

Nasıl sözdür kaçınmak, çıldırıp yanmak diler güller,
Senin suzan-ı derdindir a nurum şimdi dermanlar.

O aktes nâmını tâ levha-i eflâke nakşetsin,
Nigâriler, Yesâriler, Şefikler, Hafız Osmanlar,

Ne leylâktan, ne salkımdan şemim-i şevk alır zülfün,
Onun itrile gaşyolsun bugün artık bahâranlar

Sönüp gitmiş hayâl-i pertev-i ruyunla güyâ hep
Şu divan hane-i izzette yanmış mihri rahşanlar.

Fakat bak sonra gelmiş sanki toplanmış nigâhında
O sâkiler, o cânanlar, o âlemler, o devranlar.

Nezahetler, nezaketler, necabetler, asaletler,
Gelüp minnetle dursun sevgilim karşında divanlar.

Nasıl âyat-ı aşkından gönül vahyi hayal almaz,
Mezamiri muhabbetten gelir İncille Kuranlar.

Neden güllerle mâli olmasın her tarh-ı eş'arım,
«Açılmış goncalardır gülşen-i hâtırda cânanlar»

Birer tuğrakeş-i hüsn-ü cihangirin olup kalsın,
Selâtin-i dehadan sadır olmuş şanlı fermanlar.

Susar fevkinde istiğraka dalmış câbeca gökler,
Coşar karşında cuşa-cuş olup hayretle umanlar.

Benim nazik muazzez sevgilim sultan-ı zişanım,
Nasıl taşmaz senin vasfında bin hürmetle vicdanlar?.

Evet methinde artık çok mu yazsam ömrüm oldukça,
Rübaîler, gazeller, şarkılar, sevdalı destanlar.

Hemen tevzi eder çeşmin — gözüm bilmez miyim sanki —
Bütün şairlerin ilhamına bin lûtfü ihsanlar.

Nasıl dolmaz nefasetlerle daim nüshai hissim,
Nasıl olmaz senin divane-i vasfın şu divanlar?.

Birer şi'ri müzehherdir.. evet, yâdında şebbular,
Birer tac-ı mücevherdir.. evet, farkında keyvanlar.

Vefaperver güzel rûhunla sen sultanı ol şi'rin,
Yapılsın sahili nazmında şenliklerle seyranlar.

Hemen sultanı ol şi'rin ve şarkın sende, şevkinle,
Öpüşsünler güvercinler, şakırdarken şadırvanlar.

Bütün kuşlar bugün yâdınla ötsün, çınlasın hattâ..
Abâpuşu sükût olmuş o sessiz kuytu ormanlar.

Senin nâmınla taşsın âlemi hülyada Ceyhunlar,
Senin aşkınla coşsun kişver-i sanatta Ceyhanlar.

Tutup âhuyu tasvirin benim geçtikçe fikrimden,
Koşar vadi-i ilhamında yüz binlerce ceylânlar.

Feridun-u zaman olsun senin ekmel Feridunun,
Necib alnında işrak eylesin hep necmi tâbanlar.

Onun âli cihad-ı fazlını elbet görüp millet,
Verir tarihi tekriminde en şükranlı ünvanlar.

Mukaddes kehkeşanlardır kuran tak-ı zafer her şeb
Bu dünyadan geçerken hâke düşmüş yüksek insanlar.

Geçer elbette gül yüzlüm bütün kışlar şu âlemde,
Geçer sisler, dumanlar hep gelir bir gün haziranlar.

Birer asr-ı saadettir şu küflenmiş hayatımda,
A kardeşler benim sizlerle hem bezm olduğum anlar.

Hemen kaliçe-i şi'rinle ser Fazıl rehi yâra,
Muhabbetler, meveddetler, ve minnetlerle şükranlar.

Fazıl Ahmet AYKAÇ

Yalana, tatura,

Yazan: Adnan GİZ

Evliya Çelebi Viyanada...

Sen Gotar'dan sonra... — Evliya Çelebinin yüksek meziyetleri — Belgraddan Macaristana — Hatvan kalesi — Budinden Viyanaya

• • • • • • • •

Sen Gotar seferinden dönüşte Sadrazam Köprülü Fazıl Ahmet paşa kışı Belgrat kışlağında geçirmişti. Viyanaya elçi tâyin edilen Kara Mehmet paşa Şeker bayramının birinci günü Namei hümayunla İstanbuldan Belgrada geldi. Köprülü vezir, sefaret heyetinin düzen ve ihtişamını beğenmemişti:

— Baka paşa! — dedi — senin bu kiyafetle Alman kralına elçi gitmen yakışık alır mı? Tez kapı halkını mükemmelen tanzim et! Yeni kapı altında merhum olan Kibleli paşanın, Raba suyunda şehit düşen İsmail paşanın, yeniçeri ağası Salih ağanın, Budinde merhum olan Serdar Ali paşanın, Can Aslan paşanın, Çatro patro İsmail paşanın ve diğer ümera ve mirmiranların cephane ve silâhlarını, altın ve gümüş takımlarını, mükellef çadır ve otaklarını satın alıp arz-ı padişahiyi yerine getir. Nemse kıralı vilâyetine esbabı ihtişamla gidip dört beş yüz kese harcetmekten elem çekme! Askerin içinde esnaftan pâk ve pâkize maarif ve hüner erbabı bulunsun. Sen Bostancı ocağında neşvünema bulduğundan Nemçe serhaddi ahvalin bilmezsin, hâlâ bizim yanımızda «Melek Ahmet paşalı evliya» derler bir seyyah-ı âlem ve nedim-i âdem kimesne vardır. Anı dahi götür! Zira ol serhaddin ahvalini ol kimesne pek bilir. Onu dahi götür ve basiret üzere olup hemen tedarikin gör!

Evliya Çelebi'ye artık gün doğmuştu. O sevimli insan nice zamandır Köprülü vezirle Garp serhatlerini karış karış dolaşmış iki seferde bulunarak Raba suyunun o meşum sahillerinde nice mübarek gazalar etmişti. Şimdi de Alman diyarını karış karış gezerek o nihayet bulmaz gezmek ve görmek arzusunu biraz daha tatmine çalışacak nice diyarlar gezip, acip eserler temaşa edecekti. Fazıl Ahmet paşa, Evliyayı sefaret heyetine katmakla şüphesiz çok münasip bir harekette bulunmuştu. Zira, Elçi Mehmet paşanın Bostancı ocağından yetişmiş alelâde bir insan olmasına rağmen Evliya Çelebi o devirde Osmanlı cemiyeti için ideal bir tip sayılabilirdi. O muhterem insan, bir müddet evvel bu mecmuada Dr. Akanselin bir cemiyet için varlığını lüzumlu bulduğu çelebiler sınıfının hakikî bir örneği olabilirdi. Yüksek zir zekâya,

ADA NEGRİ

Sabah Yıldızı

İtalyancadan çeviren:
ADNAN TAHİR TAN

İtalyan edebiyatının en yeni ve en büyük romancısı İtalyan Akademsi âzasından ADA NEGRİ'nin bu emsalsiz romanını pek yakında «ÇINARALTI» yayını neşriyatı arasında okuyacaksınız!

PEK YAKINDA

pek kuvvetli bir hafızaya, derin bir görüşe, hudutsuz bir tecessüse sahipti. Bu yüksek hassaların tesirile genç yaşında çok şey öğrenmiş, okumakla öğrenmiye muktedir olamadığı şeyleri gezdiği memleketlerde görüştüğü insanlardan dinlemişti. Mükemmel bir hafız ve pek samimi bir müslüman olmasına rağmen devrin bütün insanları gibi ham sofu değildi. Ancak bir yirminci asır insanı kadar geniş bir müsamahaya, girgin bir tabiate, pek sempatik bir hüviyete malikti.

Mekkede Şeyhülharemle, Kırımda Han'la, İstanbulda padişahla ve Viyanada imparatorla konuşmak ve hepsine de kendini sevdirmek gibi yüksek mazhariyeti vardı. Mükemmel bir meclisâra olduğu ve sohbeti, konuşmayı pek sevdiği kadar er meydanında kılıç oynatmasını da pek iyi bilirdi. Evliya Çelebinin bugün için en dikkate şayan tarafı tam mânasile bugünkü gazeteciliğin piri olmasındadır. Onun bitmez tükenmez bir malumat kaynağı olan Seyahatnamesinin muhtelif fasılları bugünkü gazetecilik için en mükemmel bir röportaj örneği değil midir? O üç asır evvel dünyayı tam modern bir gazeteci görüşile dolaşmış ve eserini bir tarih ve coğrafya külliyatının kuru varlığından kurtarmak için gezdiği ve dolaştığı yerlerin daima en orijinal, en cazip ve heyecan verici taraflarını arayıp bulmuştur. On yedinci asırda Evliya Çelebi âyarında sekiz, on münevverimiz daha yetişseydi bizde bugün dahi özlenen kuvvetli bir güzideler sınıfı daha o zamandan kurulmuş olurdu.

***

Kara Mehmet paşa üç yüz yetmiş kese harcıyarak sefaret heyetine muhteşem takımlar satın alırken, Köprülü vezir de Çelebiyi çağırmış:

« — Evliyam! Bugünkü gün sen lâzım oldun. Elçi paşa ile Nemse kıralına gidesin, tez hazır ol!

Diyerek bir kese kuruş harcırah, bir samur kürk, bir köle ihsan etmiş ve Egri paşası ile Egri yeniçeri ağasına teslim edilmek üzere mektuplarla emirler vermişti. Evliya Çelebi evvelâ bu emirleri Egri'ye götürecek ve oradan Budine giderek sefaret heyetine katılacaktı. Seyahatin böyle dolambaçlı olması Çelebinin daha hoşuna gidiyor, biraz daha fazla dolaş-

(Lûtfen sahifeyi çeviriniz)

583

mak, daha fazla yer görmek arzusile yanıp tutuşuyordu. Sadrazamdan başka, Elçi paşa ve vedalaştığı diğer dostları da ona bir çok yol hediyesi vermiş ve bu suretle koca Evliya «bir mükellef ve mükemmel adam» olmuştu. Kölelerini ve ağır eşyasını sefaret heyetine katarak kendi yalnız dört kölesile bayramın dördüncü günü Belgrattan Egri alesine hareket etti. Evliya Çelebinin gerek bu yolculuk esnasında ve gerek daha evvel Sırbistanı, Macaristanı, Transilvanyayı karış karış gezerek tesbit ettiği malûmat o asırda Avrupadaki Türk hâkimiyeti, Türk eserleri ve o topraklarda Türklüğün ne derece yerleşmiş olduğunu tetkik bakımından hudutsuz ehemmiyeti haizdir. Biz bu malûmat sayesinde o asırda bütün uzak Rumeli, Bosna, Macar, ve Erdel topraklarının hemen ekser kasaba ve şehirlerinde Türklerin cami, mektep, medrese, tekke, hamam, köprü, kale, kışla gibi pek çok ümran eserleri vücuda getirdiğini; bu şehirlerden bir çoğunun kısmen islâmlaştığını ve buralarda on binlerce Türk-İslâm yaşadığını öğreniyoruz. Viyana bozgunundan sonra Avrupalılar Macaristandaki bütün Türk eserlerini, Türk-İslâm ahaliyi süratle imha etmişlerdir.

Evliya Çelebi Belgrattan çıkıp Savo nehrini geçtikten sonra Mitroviçse yolunu alarak Şimale doğru hareket etmiş Voyko, İrek, Garkoviçsa, Fruşko kasabalarına uğradıktan sonra meşhur Slankamen kalesine gelmişti. Serem sancağına tâbi olan bu kasabaların hepsinde bir çok camiler, medreseler, mesçitler ve mektepler mevcuttu ve ahalinin çoğu islâmdı.

Mecelâ kasabasının yedi mahallesi islâm, üç mahallesi de hıristiyandı (1). Slankamen'den sonra Tuna sahillerinde devrin en metin kalelerinden sayılan ve Budin eyaletinin Serem sancağına tâbi olan Karlofçe kalesi geliyordu. Macaristanı Türklerden alarak on altı senelik harbe nihayet veren o meşum anlaşmanın imzalandığı bu şehirde ekseriyeti gayet sofu Boşnaklar teşkil ediyordu.

Seyyahlarımzı daha sonra, Osmanlı tarihinde yine meşum bir yer tutan Peter Varadin kalesi ile Varadin şehrine uğradılar. Peter Varadin, Mohaç seferine gidilirken Kanunî Sultan Süleyman tarafından fetholunmuştu. Kale müdafileri bir kaç gün şiddetle dayanmışlar, muhasaranın uzamasından hiddetlenen Sultan Süleyman «kalenin altına geldikte» bu ateşe yanası Varadin dahi fetholmadı mı?» deyince Allahın emrile iç kaledeki barut hazinesine ateş isabet edip nice bin küffar havaya uçmuş» ve kale yarı harap bir halde Türklerin eline geçmişti. Sultan Süleyman bu şehirde bir cami yaptırmıştı. Varadin'den sonra Evliya Çelebi, Kiviz, Babonaştera, İlok, Vokin, Valkuvar (2) kale ve şehirlerinden geçerek Budine gelmiş ve beylerbeyi Gürcü Mehmet paşaya misafir olmuştu. Mehmet paşa gayet zalim ve kan dökücü bir vezirdi. Vaktile Köprülü Mehmet paşanın kethüdası iken «nice yüz bin beni âdemin» kanına girmişti. O gece zavallı Evliyayı saatlerce lâfa tutarak uyutmadı. «Sefaret heyetinden bahis açıldıkça: « — Vallahi Evliyam! Eğer bizim Elçi paşamız ırz-ı âl-i Osmanı gözetip Budinde cemi' kâfire karşı dârat ve azametle gelirse hoş geldi. Yoksa bir mekeruz ve perişan halde gelirse gidinin Bekir paşa gibi boynun vurur, yerine yedi bin kese masraf ederek benim Mehmet kethüdayı gönderirim» diye yeminler ediyor, atıp tutuyordu.

Ertesi gün Evliya Çelebi, Mehmet paşanın maiyetine verdiği yetmiş tüfekendaz ve yirmi araba ile Budinden Egri kalesine hareket etti. Yolda ilk büyük kale Hatvan kalesiydi. 951 de Kanunî Sultan Süleyman tarafından fetholunmuş, 1002 tarihinde yedi ay düşmana karşı şiddetli müdafaasiyle şöhret bulmuştu. Fakat iki yıl sonra Nemçeliler kaleye girerek ahaliyi kılıçtan geçirmiş kadın ve çocukları esir etmişlerdi. Ertesi yıl Üçüncü Mehmet Egri seferine giderken tekrar fetholundu. 17 nci asırda dört yüz bin akça hassı, 12 zeameti ve 353 timarı varda. Timar sahipleri ve paşası sefer vukuunda altı bin asker çıkarırlardı. Hatvan kalesi «Zagva (Macarca adı Zagyva) nehri batağında ve göl içinde bir kulpsuz bardak gibi yatar. Üç kat ve gayet metîn bir kaledir. Her kat duvarının aralarında ariz ve amik hendekleri vardır kim her hendeğin içinde Zagva suyu ağıza ağıza dolup içinde balıkçı kayıkları gezer. Kalenin sekiz tabyası üzerinde yirmi bir adet serâmat balyemez topları ve bundan maada küçük büyük seksen altı pâre topları vardırkim her biri burçlar üzerinde âmade dururlar. Gayri âlât, silâh ve cephanesine had ve pâyan yoktur». Evliya Çelebi, bugün Macarların mühim şehirlerinden sayılan Hatvan şehrinin o zamanki hali hakkında şu izahatı veriyor:

«Şehrin sokakları serapa tahta

SADRAZAMLAR

Adnan Giz'in aylardanberi büyük bir itina ile hazırladığı bir tarihî makale serisini okuyucularımıza sunuyoruz:

— SADRAZAMLAR —

— «Sadrazamlar» bir tercümeihal serisi değildir.

— «Sadrazamlar» Beş asırlık Osmanlı tarihinin zevk ve ibretle okunacak bir panoramasıdır.

— «Sadrazamlar» Osmanlı imparatorluğunun kimler tarafından, nasıl idare edildiğini ve niçin çöktüğünü size şahsî ve can sıkıcı hükümlerle değil, canlı olaylarla izaha çalışacaktır.

— «Sadrazamlar» ın her makalesinde Osmanlı tarihinin muhtelif cephelerden tetkik olunarak toplanmış en dikkate şayan safhalarını bir arada bulacaksınız.

Bu makalelerden bir kaçının isimlerini veriyoruz:

Bir sadrazam nasıl seçilirdi? Sadrazamların milliyetleri, sadaret rekorları, sadaret pîrleri, okuma yazma bilmiyen sadrazamlar, Damat sadrazamlar, sadrazamların servetleri.

(1) Evliya çelebi, uğradığı bütün kasabalarda camilerin, mekteplerin ve diğer binaların sayılarını tesbit etmişse de bu sayılar ma nüshalarda zamanla silinmiş, matbu liyatta da yerleri boş bırakılmıştır.

(2) Evlya Çelebideki yabancı ismihasların hakikî imlâ veya okuma şekillerini tesbit etmekte daima çok güçlük çektim. Bir kere bu yabancı isimleri o zamanın Türkleri kendi şivelerine uygun zir şekilde değiştirmişlerdir. Daha sonra bu isimler cahil hattatların, müstansihlerin elinden geçe geçe okunmaz bir hale girmiştir. Evliya Çelebiyi bastıranlar da o hattatlardan çok daha ileri gitmemişlerdir. Halbuki bu âyarda muazzam bir eseri yine o çapta şerhler, ilâveler ve ilmî tahlillerle basmak lâzımdı. İbni Batuta Seyahatnamesi nispeten o şekilde basılmıştı. Evliya Çelebi yeni harflerle basılırken eğer yine şerhsiz, izahsız taboiunursa o temiz ve sade diline rağmen müstakbel nesiller için bir çok kısımları bir Apokalipsin eseri olmaktan kurtulamıyacaktır.

döşelidir. Zira bu kale bataklık içre olduğundan kaldırım döşeli değildir. Paşa sarayı ve alay beyi hanesi mükelleftir. Süleyman han camii küffar tarafından yakıldıktan sonra yeniden tamir edilip Mehmet han-ı salis camii olmuştur. Budinli Hacı İbrahim camii tahta örtülü, kâgir minareli gayet mahbup bir cami-i ruşâbattır. Bir mahalle zaviyesi, bir medresesi, iki sübyan mektebi, bir adet dervişan tekkesi, bir adet tüccar hanı, bir adet hamamı ve cümle 53 adet dükkânları vardır. Sican, Filek, Kermet ve Semendere kâfirlerile cenk ve cidal ederler. Gayet gazi şehbazları vardır.»

Hatvan'dan sonra nihayet, Türk tarihinde mühim bir yer tutan Egri kalesi geliyordu. Egri Sultan Süleyman devrinde Temeşvar fâtihi Ahmet paşa tarafından kırk gün şiddetle muhasara edilmiş fakat müdafilerin cesaretle dayanması ve kışın şiddeti yüzünden zaptı müyesser olmamıştı. 46 sene sonra Üçüncü Mehmet tarafından yine büyük savaşlarla Osmanlı mülküne ilhak edildi. «Nemseden Sultan Mehmet aldı Egri kalesin» mısraı fethine tarih düşürülmüştür. Evliya Çelebinin Egri hakkında verdiği kıymetli ve mufassal malûmatı kısaca naklediyorum: «Egri paşasının has-ı hümayunu altı yüz elli bin akçadır. Sefer esnasında paşa ve timar sahipleri yirmi bin asker çıkarırlar. Kalede halen bin beş yüz yeniçeri vardır ki yerli kulu gibi üsküf ve keçe fes giyerler. Onlardan başka kale tabyalarında, karakolhanelerde yatıp kalkan bin adet mükemmel ve garip yiğit mazulcü asker var kim dirlikten alâkaları yoktur. Yine kalede her gece pasbanlık ve nigehbanlık ederler. Ama bir gedik sahibi öldükte onun yerini mazülcüye verirler. Elhasıl bu Egri kalesi insan deryasıdır. Kaledeki Nemse ve Macar hisarlarının cümle altları boştur. Mağara, mağara ve kemer, kemer vâdiler olup içlerine nice yüz bin asker alır. Bunda dahi cebehanei padişahinin envaları vardır kim bu kale yüz ay muhasara çekse bunda olan cebehaneler asla tükenmez ve hini muhasarada cemi ahalii vilâyet cümle ehil ve ayalleri ile bu kalelerin altında mahzenlere girip toptan emin olurlar. Egri varoşunda on yedi mahalle olup onu müslim yedisi hıristiyan mahallesidir. Üç bin altmış adet mükellef ve mükmmel sarayları ve nice yüzü tahta örtülü, kırmızı kiremitli mamur ve müzeyyen evleri vardır. Egrinin kırk altı camii vardır ki en büyükleri «Fethiye» denilen Sultan Mehmet camii ile, Salih efendi, Ahmet ağa, Alay beyi ve Kasım paşa camileridir. Ayrıca dört medrese, on yedi sübyan mektebi ve yedi tekkesi mevcuttur. Valide Sultan hamamı meşhurdur. Varoş Hatvan kapısından Felmet kapısına kadar levendane yürüyüşle dört bin germe adımdır. Ab u havası lâtif olduğundan mahbup ve mahbubesi gayet meşhur, amma gayet edeplidir. Halkı cümle Boşnaktır. Amma fesih ve beliğ Macar ve Nemçe dili bilirler. Lâkin hile ve hud'a bilmez oğuz tayfadır. Gayet garip dost, şehbaz gazileri vardır.»

Evliya Çelebi, Egride, Egri paşasile görüşerek gönderilen emir ve mektupları verdikten sonra zamanın âdeti veçhile ondan da bir çok hediyeler aldı ve Orta Macaristandan geçerek Budine döndü. Üç yüz Egri askeri de Evliya Çelebi ile Budine gelmişti. «Hikmet-i hüda meğer olgün Elçi paşa dahi Budine girecekmiş. Egri askeri paşayı karşılamıya çıktıkta hemen hakir attan inip paşanın at üzerinde dizini öptüm. «Bire Evliya Çelebi! Bire hoş geldin!» dedikte «Hoş bulduk sultanım! Belgrattaki ahde vefa edip Egri vilâyetine vardım ve size cümle Egri askeri getirdim. İşte selâma duranlar Egrilidir.» dedim. Paşa büyük alayla Budine girerken bütün şehir ahalisi ve İstanbula gitmek üzere Budine gelen elçiler temaşaya çıkmışlardı. Alay şehre dahil olurken koca Budinin dört pâre kalesi top şadımanından âteş-i Nemrud içre kalıp, Gürz İlyas dağları ve Ertale bağları inil inil inledi.»

Avusturya elçileri Mehmet paşanın Viyanaya gidecek olan pek kalabalık maiyetini, silâhlı ve yavuz askerlerini görünce telâşa düşerek:

— Sultanım sizin askeriniz çok! Bu kadar çok askerle bizim vilâyetimize elçi geldiği vâki değildir.» demişlerdi. Elçi paşa:

— Vallahi canım — diye cevap verdi — ben Rumeli beylerbeyiyim. Üç bin askerle iner binerim. Lâkin sizler bu kadar askerle paşayı besliyemeyiz diye korkacağınızdan ancak beş yüz altmış adamla gitmeye karar verdim. Korkman, padişah ve devlet sayesinde Tuna üzere yirmi gemi ve bu kadar yüz araba zahire gelir!

Bu istihzaya karşı verecek cevap bulamamışlardı. Elçi paşa Budin ahalisini selâmlıyarak mehterhanesini döğe döğe paşa sarayına inmiş ve Budin veziri sefaret heyetine «tarif olunmaz» bir ziyafet vermişti. Gürcü Mehmet paşa hâlâ Osmanlı elçisinin az para harcıyarak, merasim ve ihtişama kâfi miktarda ehemmiyet vermiyerek devleti küçük düşürmesinden endişe ediyordu. Nihayet kendini tutamamış:

— Baka paşa — diye şiddetli bir öğüde başlamıştı — Din uğruna, din düşmanları olanlara Nemçelülere varıp hisset ve dinaet edip arz-ı padişahiye bir şeamet getirirsen, her zaman benim casusların Beçe gidip gelmektedir, eğer kâfirin malına meyil ve muhabbet ettiğini, sözünde sabit kadem olmayıp ticarete, kâfirin tâyinat ve hedayasına tamah ettiğini işitirsem Allah hakkı için sen Beç'te otururken başını keser ve yerine kethüdamı gönderirim. Hemen tamaha düşme, beş yüz kese sarfet, zahiren kalmazsa işte Budin yakındır. Hemen bana bir haber gönder, yüz, iki yüz kese ve beş on gemi zahire gönderirim. Sadrazamın defterinde ve hattı hümayunda ne yazılmışsa ona göre amel et! Uyvardan içeri ve Rab nehrinden dokuz saat ileri ayak bastığımız yerler bizim hududumuz olursa onların elçisi bunda, sen onda git! Aksi zuhur edip sulhü kabul etmezlerse hemen bana haber gönder, Tatar askeri dağılmadan bir iş görelim!

Ve bu tarzda daha bir çok şey söyledikten sonra Evliya Çelebiye dönerek: « — Evliyam! İşte sen de paşa ile bilesin. Paşa bu serhatlere gelmemiş ve geçen seferleri görmemiştir. Sen ise bu serhaddin eski korsanısın. Bu işlere agâh ol!»

Diye sıkı tembihatta bulunmuştu. Ertesi sabah, Evliya Çelebi ve o muhteşem sefaret alayı seher vakti Budinden hareket ettiler. Estergon, Tata kalesi Papa kalesi gibi her biri Osmanlı tarihinde nice savaşlara, ne kahramanca uğraşmalara sahne olmuş kanlı hisarlardan geçerek Tata sahrasında Avusturya hududuna girdiler. Şimdi Evliya Çelebinin önünde bütün meçhulleri, bütün garip ve acip seyranlarile pek yeni bir âlem canlanıyor ve yorulmak bilmiyen o mübarek adam her an biraz daha artan bir görmek ve bilmek arzusile — bir zamanlar Kasım Voyvodanın uçup geçtiği yamaçlardan — Viyana ufuklarına doğru at sürüyordu.

Hasan Adnan GİZ

Hece mi, Aruz mu?

Üstat Filozof Rıza Tevfik diyor ki...

(Baş tarafı 7 nci sahifede)

muz kelimeler var ki ikişer kısa heceden mürekkeptirler; demek ki bunları ve emsalini (Bahr-i Hezec) vezinlerinin hiç birinde kullanamıyacağız! Öyle mi?..

Evet öyle!.. Eğer kullanırsanız, vezne uydurmak için fazla çekmiye mecbur olacaksınız ki (imale) dedikleri hata olur ve Nef'iden Fikrete kadar gelen en muktedir şairler bile bu nazım hatasından kaçınamamışlardır. Hem yalnız hezec vezninde değil, bu (groufre) un yani bu takımda dahil olan (remel) ve recez) vezinlerinde de kullanamazsınız, çünkü onlarda da yanyana iki kısa heceye yer yoktur.

İşte (remel) vezninin hece tertibi: (fâ ı lâ tün) (— . — —).

(Recez) in hece tertibi: (müs tef i lün) (— . — —).

Burada bir mülâhaza var ki, onu Arap veznini Türk nazmına her veçhile uygun görmiyenlerin iddiası olarak (O. Seyfettin) bey bu risalede beyan etmişti. Vâkıa Arap veznile bazı Türkçe kelimelerin, meselâ: Tepebaşı, Gelibolu, Anadolu, sevemedi, öcünü de alamadı) ve daha bir çok emsali gibi çok kullanmakta bulunduğumuz lâfızların hiç bir vezne uyamıyacağı bedihîdir. Çünkü hepsi de ancak kısa hecelerin birbirini takip etmesinden hâsıl olmuş yeknasak bir silsilesidir. Bunu işaretle temsil edecek olsak birbiri ardınca yirmi dört nokta koymalıyız. Esasen vezinsiz olan böyle kelimeler hakkında yukarıki iddia doğrudur. Fakat nazım marifetinde mahir bir şair, bu kelimeleri başka bir şekilde ifade edebilir, fakat geçelim. Yalnız bu kelimeleri Arap veznine uyduramadığımız için, Arap veznini bütün bütün kabiliyetsizlikle itham etmemeliyiz. Arap veznini kullanarak bugünkü Türkçe ile şiirin âlâsını söyliyenler de yok değil!.. Bu klâsik şairlerimizin muvafakiyeti huzurunda yukarıki iddia, kuvvetinden çok kaybeder. Böyle sırf kısa hecelerden mürekkep kelimeleri ve cümleleri bırakalım; onlar uymaz. Lâkin bir çok hattâ binlerce Tük kelimeleri vardır ki onlar pek mevzundur ve Arap veznine, halis Arap kelimeleri kadar uyar. Meselâ: (gelir misin? mefaîlün veznindedir), (istemezdim-fâilâtün), (gelmezseniz-müstefîlün) dür. İlâahire... Halk her gün konuşurken bazan mevzun söz söyler de haberi olmaz. (Borcum sana üç buçuk kuruştur), (mefulü, mefaîlün feulün) veznine tevafuk eder. (Eli zemmetme, ne lâzım, hele bir kendine bak) feilâtün, feilâtün feilâtün feilün) veznindedir. Binaenaleyh ahengi uygun halis Türk kelimeleri ile niçin Arap veznine muvafık manzume yazılamasın? Erbabı yazınca söz kalmaz!..

Lisanımızı tamamile sadeleştirmek ve Türkçe ifade de tercih etmek maksadını mesleğinde ideal ittihaz eden ilk müceddimizin Şinasi efendi merhum, halis Türkçe ile manzum söze misal üzere divanında şu kıtayı iltizamen zikrediyor ki vezni (bahr-i muçtes) dir, (mefailün feilâtün mefailün feilün) âhengi ile mümtazdır:

Gören saçın arasından yüzün parıltısını
Sanır ki kara bulutun içinde gün doğmuş.
Yanında kan ile yaş içre kaldığım, gören el
Demez mi kim birini su kızı suya boğmuş.

Güzel fakat maateessüf altı tane imale hatası yapmış: (Kâre, bulutun, kaan, birinî, sû kızı, suyâ) kelimeleri zaruret-i vezin için uzatılmış. Hâddizatında bu kelimelerin heceleri kısa olduğu için hiç uzatılmıyacaktı.

Ben kendi Türkçe şiirlerimi tetkik ettim. Her kelime bir vezne tevafuk ediyor. Fakat Arap veznile yazılmış bir gazelde bir kasidede olduğu gibi her mısraın vezni birbirine benzemiyor. Benziyen yalnız teker teker kelimelerdir, yoksa hiç bir mısraın âheng-i umumîsi hiç bir vezne uymuyor. Bir iki misal arzedeyim:

Çırağan devrini getirdi yâde
Feulân fâilü feulü feul
Sunduğun piyale lâle mi nedir
Fâilün feulü fâilü feil
Lebinde titriyen katrei bâde
Feulü fâilü fâilün feulü
Gonça gül üstünde jale mi nedir
Fâilün mefulü fâilü feil.

Görülüyor ki (fâilü), (feulün), (feil) gibi Arap vezni unsurunun kırık parçalarından gelişi güzel bir serpinti azediyor. Halbuki bu şiirin musikisini pek lâtif buluyorlar. Öyle ise buna sebep bu kırık dökük vezin kırıntıları değildir. Vezin bence musikide (battota) gibidir, asıl şiirin kendi ahengi (mélodie) si büsbütün başkadır. Gelecek son makalemde bu mühim meseleyi tetkik ettikten sonra (Vezin mi?.. Parmak hesabı mı?) sualine cevap verip bahse nihayet vereceğim.

Rıza Tevfik

SEÇME SÖZLER

★ **Bir eserin kusurlarına bakılınca meziyetlerinin gözümüzde büyüdüğü olağan işlerdendir.**
Jean Rostand

★ **Bazı eserlerin yegâne kusuru kusursuz, mükemmel oluşlarıdır.**
J. Rostand

★ **Ruhun sağlığını temin eden ahlâktır.**
Dollfus

★ **Bülbülün nağmesi taş atmakla susturulmaz.**
Emile Langlois

★ **Güzellik mesut olmıya bir vaattır.**
Stendhal

★ **Hakikati aramamalı, muhatabımızın hakikatinin ne olduğunu anlamıya çalışmalı.**
R. de Gourmont

596

Yeri değil !

MASAL

Aşka doğru...

Vaktile dünyanın en güzel yerinde bir gül bahçesi varmış. Bahçe sahibinin bütün itina ve ihtimamlarına rağmen — kader bu ya — koca bahçede bir tek gül bitmiş. Bu gül sararmaz, solmaz; yaz ve kış fidanın üstünde en canlı renklerle yaşar, sabah rüzgârı bile onun yanından yapraklarını sarsmadan okşar gibi geçermiş. O kadar harikulâde ve o kadar müstesna bir gül imiş ki hiç bir diyarda eşine emsaline rasgelmek imkânı yokmuş. Rengi şafaklar kadar kırmızı imiş, rayihasını ise dünyada hiç bir şeyle kıyas mümkün değilmiş. Hiç bir ressamın fırçası onu tersim edecek kudreti gösteremez, hiç kimse onun yanına gelemez; Hindin atlas dibaları yapraklarının yanında bir bez parçası kadar basit kalırmış. Kıral lar, şövalyeler, Karun kadar zengin adamlar bahçeye girmek ve gülü koparmak istemişler. Bahçenin sahibi günün birinde gülün böyle hodbince hislerle koparılıp bir dar vazoya konacağını ve bir kaç gün sonra sararmıya başlayınca çöplüğe atılacağını düşünür uykusu kaçarmış. Tek gülünü lâyık olana vermek için bahçenin aşılmaz duvarlarını ve kapısını tılsımlatmış. Herkes güle malik olmak ister, fakat aşılmıyan duvarlarla, açılmıyan kapı önünde bütün talipler acizle geri dönermiş.

Günün birinde uzak diyarlarda yaşiyan bir derviş rüyasında bahçeyi ve gülü görmüş ve kulağına hâtiften bir seda gelmiş: «O gül senin kısmetindir oraya git..» Derviş çocukluğundanberi bu bahçeyi bilir o güle hasret çeker fakat kendini lâyık görmediği için ona mâlik olmayı aklına bile getirmezmiş. Bu rüya onu birdenbire coşturmuş. Ayağına demir çarık, eline demir âsâ almış. Yola koyulmuş. Az gitmiş, uz gitmiş dere tepe düz gitmiş, aç kalmış, açık kalmış fakat yolundan dönmemiş. Nihayet günün birinde gül bahçesine ulaşmış. Bütün ömrünü bu tek gülün yetişmesine seve seve harcıyan gülüstanın sahibi kapıya gelen dervişi görmüş ve yüzüne dikkatle bakmış. Gözlerinde zekânın ışıkları, yüzünde ıstırabın çizgilerile bu mütevazı derviş gülü almıya gelenlerin hepsinden üstünmüş. Dervişe üç sual sormuş. Servet ve ihtişamdan başka her güzel şeyi kafasında taşıyan derviş ilâhî bir ilhamla bu üç sorunun üçüne de en doğru cevapları vermiş. Tılsımlı kapı kendi kendine açılmış ve derviş içeri girmiş. Hadikanın çakıllı yollarında yürüyerek gülün yanına varabilen tek fâni erkek oymuş. Fidanın yanına sokulmuş ve senelerdenberi kimsenın nail olamadığı bu fırsattan istifade ederek ona candan fakat dikkatle bakmış. Tılsım artık bozulduğu için gül dile gelmiş: «Yıllardır bu bahçeye giren ve bana yaklaşan olmadı; ben senin kısmetinim derviş, beni kopar ve geldiğin yerlere götür..» demiş. Meğer bu son imtihanmış. Derviş: «Ben seni koparamam, çünkü sana kıyamam, koparsam bir kaç gün sonra solarsın; ben de artık bu bahçede kalacak, sana daima yakın olacak ve hizmet edeceğim..» demiş. Derviş bu son imtihanda da kazanınca bütün tılısımlar bozulmuş ve gül fidanı sallanmış, gülün içinden rengi lâleler kadar tatlı, boyu serviler kadar mevzun, gözleri feza kadar sonsuzluğu hatırlatan bir genç kız çıkmış. Başını yere eğmiş ve bir çağlayan gibi berrak sesile: «Artık ben seninim.» demiş. Derviş Allahına her vakit olduğu gibi yine şükretmiş. Postunu oraya sermiş, artık başka yere gitmemiş. Kırk gün, kırk gece düğün yapmışlar. Onlar ermiş muradına, biz çıkalım tahtına...

Münir KIVANÇ

Bolu dağlarına mısralar

Çilek nergis menekşe demetlediğim dağlar
Hayallere sığmıyan bir servetin var senin,
Yaz kış buzlu suların coşup köpürüp çağlar
Bulutlara yükselen azametin var senin.

Serinlenir dereler altında ağaçların
Papatyayla süslüdür yemyeşil yamaçların.
Saksı çiçekleridir sanki çamdan taçların
Güzellikler topliyan asaletin var senin.

Gömülünce dereler karlı kayalıklara
Çeşmelerde duraklar uzanır açıklara,
Kâinatı dinliyen sükûnetin var senin.

Kıvrılıp dönen yollar sarıp seni kucaklar
Geceleri yolcular hanlarında konaklar,
Söyler senin türkünü hasretzede dudaklar
Gönüllere hükmeden bir kudretin var senin.

Ulu çınarlarında mâbed kutsiyeti var
Karlı zirvelerinin sönmez hayatiyeti var,
Sende güzel yurdumun eşsiz şahsiyeti var
Dillere destan olan saltanatın var senin.

Aşılmaz bir kalesin ardındaki Bolu'ya
Ne güzel yakışırsın eşsiz Anadolu'ya
Dik durur sisli başın kasırgaya, doluya
Fânilerde olmıyan bir kısmetin var senin.

Ahmet ÖZTÜRKER

Dağlar

Sahraya çıkmış saçları Leylâm
Mecnun olmuş bugün yanıyor dağlar.
Bilcümle ağaçlar durdu selâm,
Lâle boyun eğdi çiydem kan ağlar.

Yüzün görmek için toplandı kuşlar,
Çıktı yerlerinden gömülü daşlar,
İki günlük aya benziyor kaşlar,
Gözler abu zülâl su gibi çağlar.

Nazar kılmış bu dilbere gerçekler
Gezerler beraber bir kaç gökçekler,
Merasime çıktı cümle çiçekler,
Saf saf durdu göğ nevruzlar el bağlar.

ALİ İZZETİ sevdiğini görünce,
Dağla taşlar selâmına durunca,
Salınıp bahçeye o yâr girince,
Bülbül (velvel etti) (*) donandı bağlar.

Şarkışlalı

Ali İzzet ÖZKAN

(*) (Vel vel etti) : Velvele etti.

597

HİKÂYE

Düşeş

Ramazan efendinin, hırıltılı hay-
nası, kahvenin dış camlarından
ak, sokağı doldurdu:
— Tuuu. canına yandıklarım;
'er de gelmedi.
Bu bağırma, peykede uyuklıyan
bekçiyi irkiltti. Oymalı kafes-
saka sık, sık kanat çırparak, tü-
değnekleri üzerinde sıçramıya
Kahveci çırağının:
— Şekerli bir... Çay iki .. nida-
ğazında düğümlendi.
unu seyredenlerden biri Ra-
— dedi, daha oyunun
ır bakalım.. acele et-
.. Hem biliyorsun ya.. yarım a-
Öyle fazla heyecanlanmıya

Kahvenin önünde arkalıksız san-
lere oturmuş nargile içenlerden
sağ elinin baş parmağını içeriye
arkadaşına yavaşça:
— Seninki, yine düşeş peşinde,

Ve ikisi birden, keskin, kısa bir
le sırıttılar.

***

Ramazan efendi, bütün şu 50 se-
ömrü müddetince saadet kuşu-
sına tünemediği, bedbaht bir
Hayatı mütemadi bir mah-
et içinde geçmişti. Hani «iki ya-
ir araya gelmez» diye bir söz
ya. Tıpatıp onun için söylen-
sanki.
Onca çektiği bütün bu mahru-
lerin, uğradığı bütün talihsizlik-
bir tek müsebbibi vardı. Düşeş..
Bu, çift zardaki iki altı nokta, o-
hayat puslasının tılısımlı ibresiy-
'akat, ne yazık ki o bu çift altıyı
ği zaman bir arada göremiyor-
Ah!.. bir defa.. ama yalnız bir de-
Şöyle istediği zaman.. elinden çı-
o dört köşe kemiklerdeki altı ka-
oktanın yanyana durduğunu gö-
e.. İşte o gün.. hayatının bir dö-
noktası olacak.. Saadet mülkü-
sihirli anahtarı eline verilecek..
ni bağlıyan düğüm çözülecek..
. kalmıyacak. talihi düzelecek,
artacaktı.

İşte o zaman, senelerdir kurdu-
ğu bütün hayaller gerçekleşecek, ka-
ranlık dünyasına altın ışıklar saçan,
bir güneş doğacak, bahtı şenlenecek-
ti..

Ama.. ne yazık.. Ne yazık ki, şu
düşeşi bir türlü atamazdı o.. Ve haya-
tının bütün ters hâdiselerini, anlaşıl-
maz bir hissin tesiri altında, bu ata-
mayışa bağlıyordu.

Mektepte okurken sınıfta kal-
dıysa bu yüzden kalmıştı. Tahsiline
devam edemediyse bu yüzden edeme-
mişti.. Ve Evkaf idaresinde mümey-
yiz olacakken, bunca senedir, kitabet
kaleminin, köhnè bir masasında kâ-
tiplikle, ömür geçirip dirsek çürüt-
tüyse, yine bu yüzdendi.

Velhasıl başına gelen bütün fe-
lâketlerin, gönlüne dolan bütün acı-
ların, ve çektiği bütün ıstıraplarin,
müsebbibi hep o düşeştir.

Tâ eskiden daha rüştiye sıralarında okurken, oynadığı bir kumarın kafasına mıhladığı bu fikir ona, hayat yolunda kötü bir rehber olmuştu. Bir aylık harçlığının hepsini birden verdiği o kumar günü akşamında, bir çift zar edinmiş ve bilinmez hangi düşünceyle, onları hiç bir zaman cebinden eksik etmemişti.

Bir işe girişeceği zaman, eli gayriihtiyarî zarlara gider ve onları avucunun içinde iyice çalkaladıktan sonra yere bırakıverirdi. Melûn kemikler.. dönerler, yuvarlanırlar, çarpışırlar, ve düşeşten başka herşey gelilerdi. O zaman, Ramazan efendi dehşetli bir iç kırıklığı, kuvvetli bir kalb üzgünlüğü duyarak muvaffak olamıyacağına kanaat getirir ve işe girişmekten vazgeçerdi.

Bazan, bütün ümitsizliğine rağmen, kararını verir ve bir teşebbüste bulunurdu.. Bulunurdu ama, «başaramıyacağım» endişesi.. bu menhus düşünce zavallı adamı korktuğu muvaffakiyetsizliğe sürüklemiye kâfi gelirdi.

Bir zamanlar evlenmiye karar vermiş ve acaba, mesut olacak mıyım düşüncesiyle zarlara sarılmış, attığı bir dubara sonunda bu arzusundan da vazgeçmişti.

Bir ahbabın tavsiyesile kapılandığı, Evkaf müdüriyetindeki kâtiplik vazifesine, malûm hâdiseler yüzünden, ha bugün son verecekler, ha yarın diye, mütemadi heyecanlar içinde yirmi dört sene devam etmiş, en nihayet bu sürekli üzüntünün doğurduğu kalb hastalığı sebebile tekaüt edilmişti..

Bu hâdiseyi de «düşeşe» bağlıyan Ramazan efendi, tekaüt olduktan sonra, Lâlelide pansiyon oturduğu apartman yavrusu binayı bırakmış, bu kenar mahalledeki baba artığı iki odalı, bir sofalı üçük ahşap eve yerleşmişti. Hoş, küçük dediğimiz bu ev onun için pek büyüktü ya...

İhtiyar kedi «Sarman»la beraber bir odayı ancak doldurabiliyorlardı. Diğer oda çoktan örümcek tutmuştu.

Ramazan efendi, kendisini sık sık ziyaret eden mahut kalb hastalığından biraz rahatsızlık bulduğu zamanlar, mahalle kahvesine çıkar, ve baht oyununda atamadığı düşeşi tavla oyununda atmaya çalışırdı.

Fakat.. kör talih.. Onun peşini burada da bırakmamıştı ve sabık Evkaf kâtibinin artık feri çekilmiş gözleri, bu ufak kemiklerdeki on iki noktayı tavlada da bir arada görememişlerdi.

***

O gün, Ramazan efendi öğle üstü, gülerek kahveden içeri girmiş, etrafını şöyle bir süzdükten sonra:

— Haydi bakalım demişti. Yok mu taliplisi.. Ahmet efendi.. bir beş atalım.

Oradakilerin hepsi şaşırmışlardı.. Ramazan efendinin üstünde bir fevkalâdelik vardı o gün. Ortadaki ufak masanın başına Ahmet efendiyle karşılıklı geçmişler, ve oyuna başlamışlardı.. Evkaf kâtibi hem oynuyor, hem etrafa lâf yetiştiriyordu..

— Dün gece, diyordu.. Bir rüya gördüm.. Şu düşeşi mutlaka atacağım bu gün...

Fakat oyun epey ilerlediği halde düşeşten eser yoktu.. İşte Ramazan efendi, ihtiyar bekçiyi benildeten, kahveci çırağını susturan, kahvecinin önünde oturan müşterileri kıs, kıs güldüren haykırmasını bu sırada koyvermişti.

***

Oyun, kızıştıkça kızışmıştı. Küçük masanın etrafında oldukça büyük bir kalabalık toplanmıştı.. Ve hiç

Beyaz Selvi

Halide Nusret **ZORLUTUNA**

TEFRİKA : 5

— Canım, şimdi bırak bu lâfları. Sen gerçekten mi yarın gidiyorsun?

Kadın bu ânî taşkınlık ve saygısızlık karşısında birden şaşırarak bir adım geri çekilince, delikanlının yüzünü korkulacak kadar sararmış gördü.

— Ne oluyorsun, Dündar?

O, bir an, boğuluyormuşçasına, fena bir soluk aldı. Sonra, kızdırılmış bir canavar yavrusu gibi, kocaman gözleri alev alev yanarak Nadideye baktı:

— Niçin bunu bana daha önce söylemedin?... Niçin?...

Ve birden, şaşılacak bir cüretle onun bileğini yakaladı:

— Benden kaçıyorsun, değil mi?...

— Ne münasebet?... Sen deli misin?... Bırak!...

Bu çıldırmış güzel gözler ve bileğini kırarcasına sıkan bu vahşî büyük el kadına, iliklerini donduracak bir korku veriyordu. Tekrar:

— Bırak!...

Diye âdeta inliyerek etrafına bakındı.

Demir, küçük kardeşleri ve bir arkadaşile beraber, hafif bir sandal içinde epey uzaklara gitmişti. Rüzgâr, zaman zaman, onlardan bir küçük kahkaha çalıp getiriyordu. Kıyılar sessiz ve kimsesizdi. Nadide bu koskoca dünyanın ortasında bu küçük canavarla yapayalnız kalmış gibi tir tir titriyordu. Bir an, onun gerçekten delirmiş olması ihtimalini bile düşündü. Sesinde harikulâde bir tatlılık ve yumuşaklıkla:

— Dündar, yavrum, dedi, yavrum...

Bu üç kelime, genç erkeğin üzerinde mucizeli bir deva tesiri yaptı. Kadının bileğinde kilitlenmiş olan parmakları birden çözülüverdi; gözleri cehennemî tatlı bir yaş perdesile örtüldü, yanaklarına hafif bir pembelik çıktı. Bir an evvelki çılgın sese hiç benzemiyen zebun, bitkin bir fısıltı:

— Beni affet, dedi. Fakat seni bu kadar çabuk ve böyle birdenbire kaybedeceğime inanmak istemiyorum... Ben sensiz ne yaparım?...

Neler söylüyor bu küçük?... Ne demek istiyor?... Bundan on gün evvel, bundan bir ay, bir sene, on sene evvel ne yapıyordu?...

Deli midir bu çocuk?... Ne kadar saçma konuşuyor!

Bütün bu düşüncelere rağmen genç kadın içinde — deminki müthiş korku ve öfkenin yerine — biraz acımıya, biraz da sevgiye benziyen garip bir ezinti duyuyordu. Sevgi... Fakat Demir'e, Çelik'e karşı duyduğu sevgi gibi.

— ...

— ...

— Bana bak Nadide, dinle beni, lûtfen bir dakika dinle: On gün evvel seni şurada, İvan Vazof'un heykeli dibinde gördüğüm anda öyle sandım ki çoktanberi kaybettiğim, çoktanberi yaan yana aramakta olduğum bir şey... ses gibi, hava gibi, ışık gibi bir şey.. birdenbire içime doldu. O gündenberi kuvvetli, güzel bir heyecanla sarhoşum. Ne oluyorum, bilmiyorum. Bildiğim bir tek şey var: Seni kaybetmek istemiyorum... Tekrar eski karanlığa dönmek beni korkutuyor...

— Bitmedi —

---

ses çıkarmadan seyrediyorlardı.

İki tarafın sayıları müsaviydi.. Bir oyun alan, partiyi bitiriyordu..

Ramazan efendinin, ikisi şeş evinde dört pulu vardı.. Karşıdakinin ise hepsi yek evinde olmak üzere sadece iki pulu..

Seyircilerden biri gülerek:

— Haydi bakalım Ramazan efendi, dedi.. düşeşin tam sırası..

Evet.. Düşeşin tam sırasıydı.. Zarları avucu arasında sallarken, gözlerini tavana dikmişti. Dudakları belli bir şekilde titriyordu. Heyecan son haddini bulmuştu... Sağ elini kaldırdı ve açılan parmakları arasından tavlanın üstüne kemikler düştü.. ve kemiklerin düşmesile beraber seyircilerin bağırması bir oldu. Ramazan efendi iskemlesile birlikte yere yuvarlanmıştı. Kaldırdıkları zaman, iş işten geçmişti artık. Kalb durması neticesinde, evkaf kâtibi dünyadan el ayak çekmişti. Ve tavlanın içinde on iki siyah noktanın on iki ağzından kaderin kahkahaları fışkırıyordu sanki...

Zafer ARIKBAĞ

«ÇINARALTI» Yayını:

Kulaktan Kulağa

Orhan Seyfi ORHON

Orhan Seyfi Orhon'un memleket meseleleri ve günün vakaları üzerine yazdığı en güzel yazıları bir araya toplıyan bu kitap çıktı.

Fiatı 50 Kuruş.

Umumî satış yeri: İstanbul, Ankara Caddesi, ÇINARALTI İdarehanesi